

Arany János: Szondi két apródja

Történelmi ballada

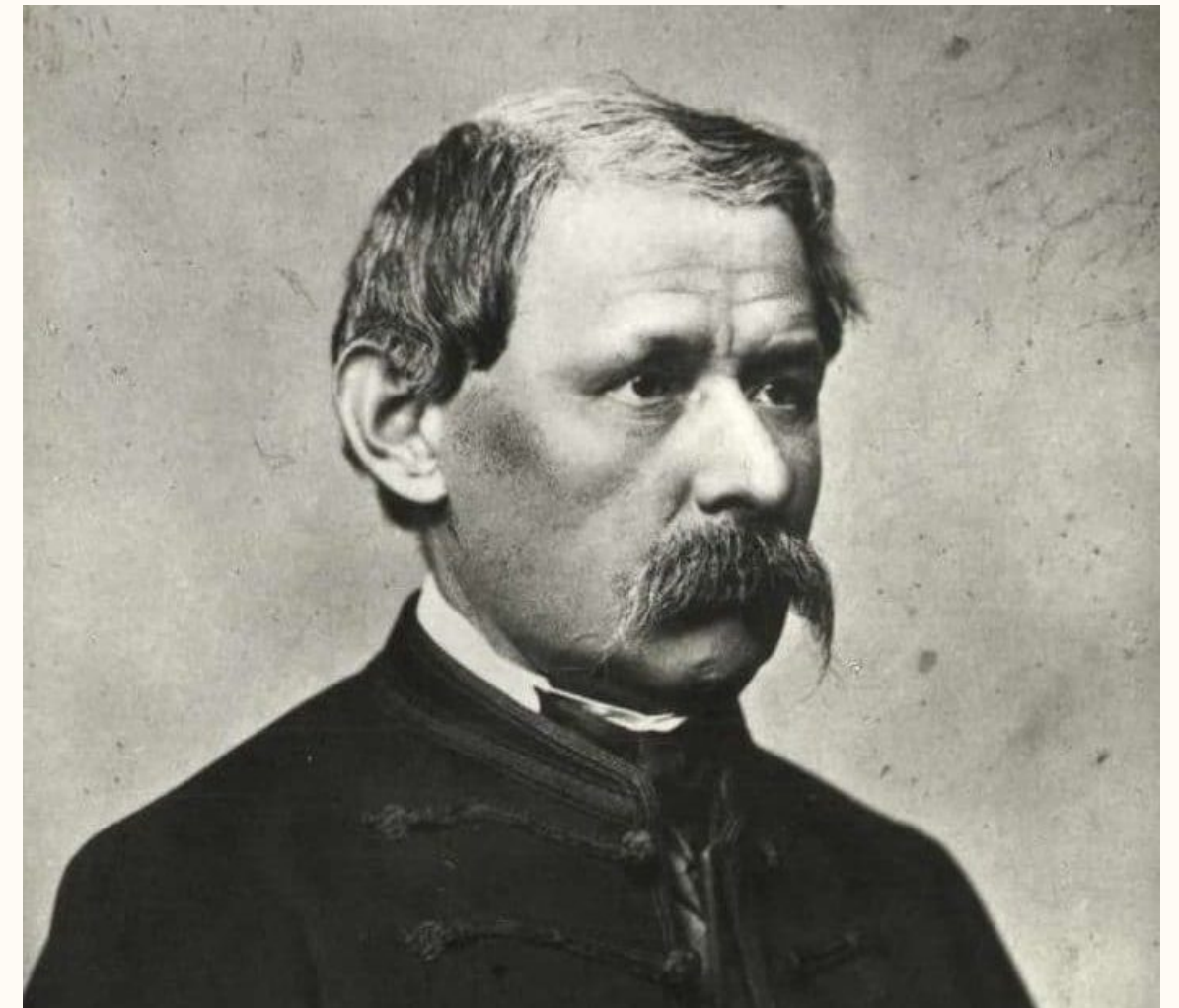
"Soha nem találkoztam még költővel, aki a nyelvvel ilyen csodát művelt volna (...) Ő maga a magyar nyelv."

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Arany János a "ballada Shakespeare-je"

GYULAI PÁL

Arany János balladaköltészete

- KORAI BALLADÁK
- NAGYKÖRÖSI BALLADÁK
1850-es évek
- KÉSEI BALLADÁK
Őszikék ciklus balladái
1877

Tematikus csoportosítás

- NÉPI TÉMÁJÚ BALLADÁK
Vörös Rébék, Ágnes asszony, Tengeri-
hántás
- TÖRTÉNELMI BALLADÁK
V. László, Szondi két apródja
- NAGYVÁROSI BALLADÁK
Híd-avatás, A képmutogató

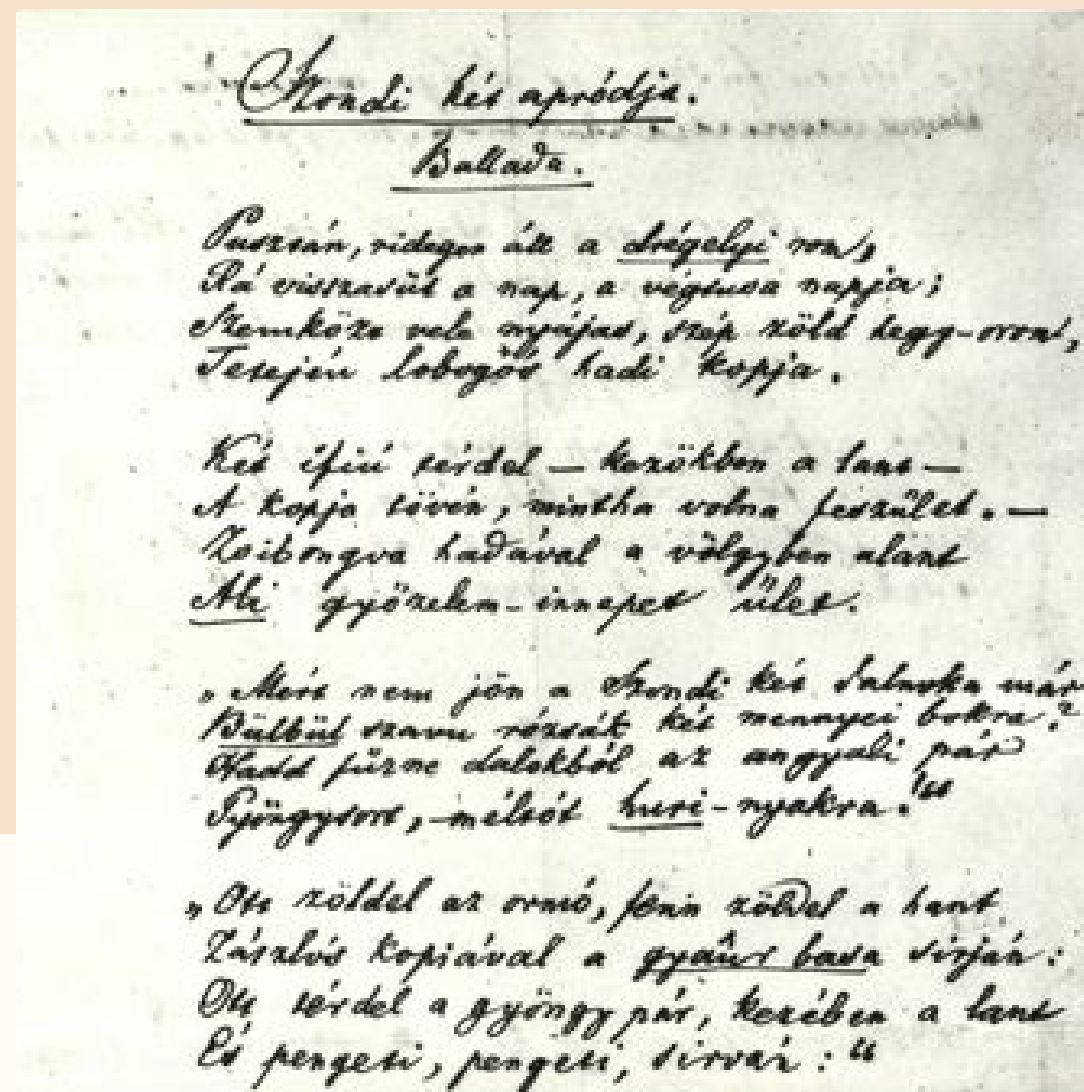
A balladákban megjelenő világrend és értékállítás szerint

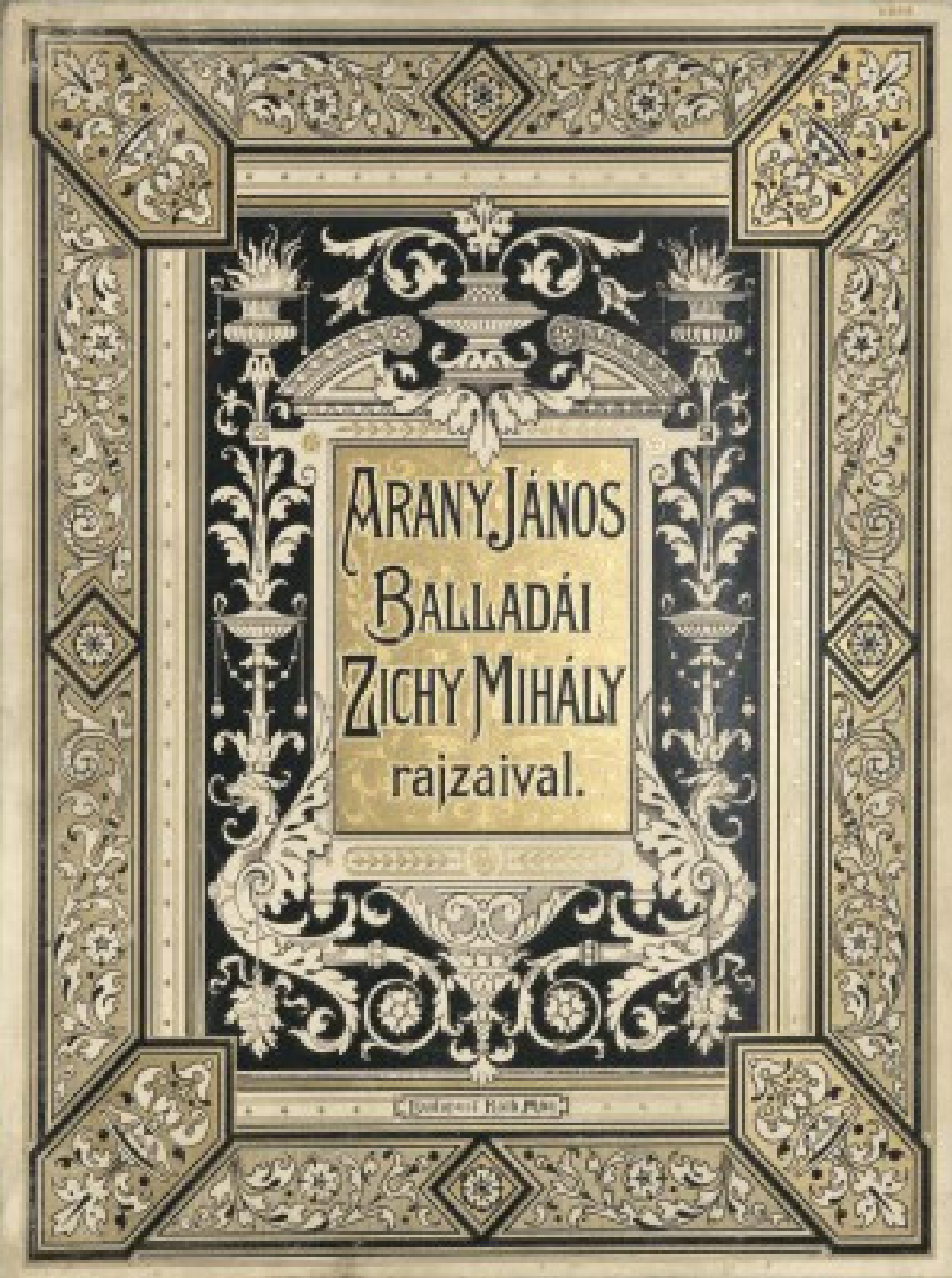
- AZ ŐSI VILÁGKÉPET
ÚJRAALKOTÓ BALLADÁK
Rozgonyiné, Pázmán lovag, Mátyás anyja
- AZ ERKÖLCSI VILÁGRENDET
HELYREÁLLÍTÓ BALLADÁK
Szondi két apródja, A walesi bárdok, V. László,
Ágnes asszony
- BIZONYTALAN ERKÖLCSI
VILÁGRENDET MUTATÓ BALLADÁK
Tengeri-hántás, Híd-avatás, Vörös Rébék

Szondi két apródja

Típusa

- Nagykőrösi korszak balladája (1856)
- Történelmi ballada
- Az erkölcsi világrendet helyreállítani kívánó balladák típusába tartozik

MŰFAJ

műballada

”TRAGÉDIA DALBAN ELBESZÉLVE”

Greguss Ágost

Kisepikai műfaj, amely lírai és drámai elemeket is tartalmaz

Tragédia dalban elbeszélve

Epika

történet, cselekmény

szereplők

tér- és időszerkezet

Líra

gazdag érzelmi szál

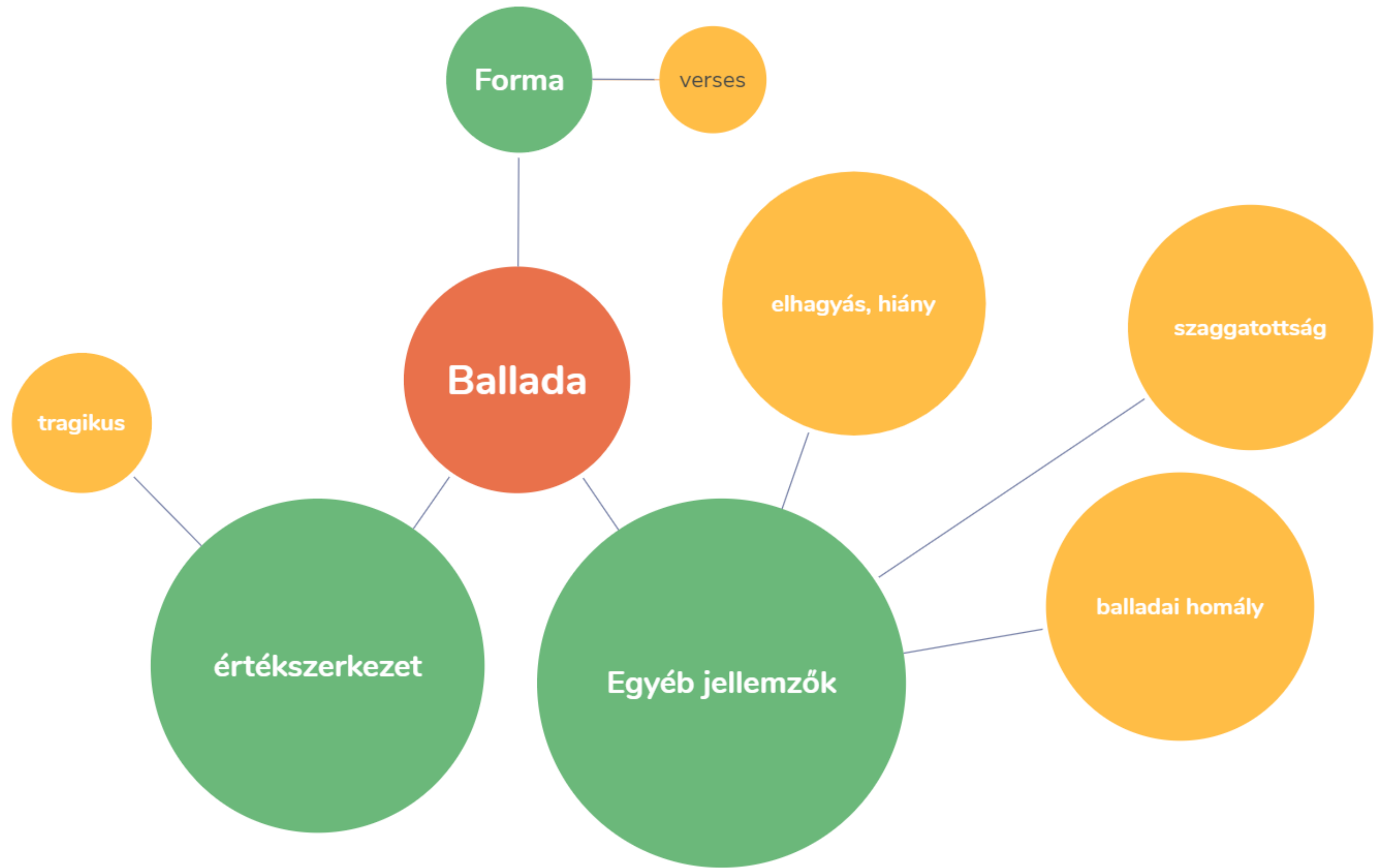
stiliztikai eszközök

Dráma

párbeszédes jelleg

konfliktus

tragédia

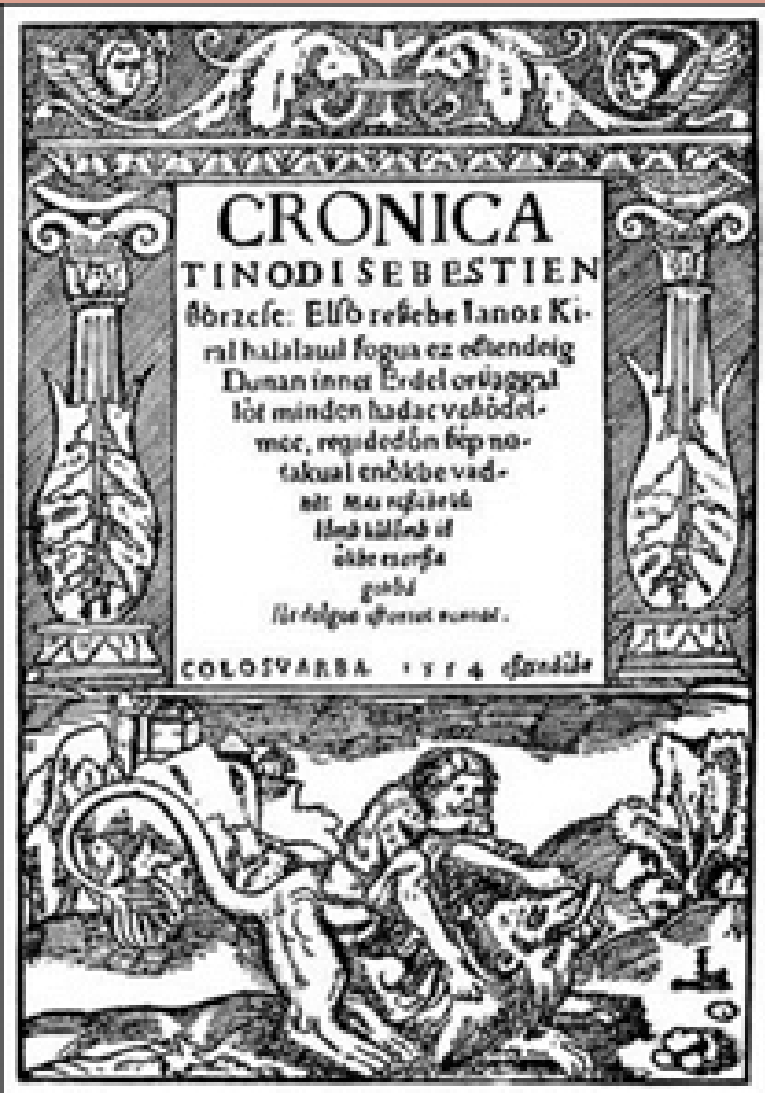

Történelmi háttér

- 16. század a török harcok kora
- 1552 júliusában vonult fel Drégely várának ostromára Ali budai pasa 12000 fős seregével
- Szondy György várkapitány irányításával 146 katona védte a végvárat

Irodalmi források

*”Sok foglya őnéki, kettőt ő hívata,
Két énekös apródgyát előállatá,
Azok előtt ily testamentomot szóla:
Az Ali basának két apródgyát ajánlá.
Ezen igen kéri basát őnagyságát,
Vitésségre tanícça ő két apróggyát,
És eltemettesse Szondi Györgynek tagját,
Mert majd itt megláttják az ő szörnyű halálát.”*

Tinódi Lantos Sebestyén: Budai Ali basa históriája

Téma, kérdésfelvetés

Az önfeláldozás,
a hősiesség,
a hazaszeretet balladája

- Üzenet saját kora számára:
- magatartásmintát kínál
 - a költői hivatás példázataként is olvasható

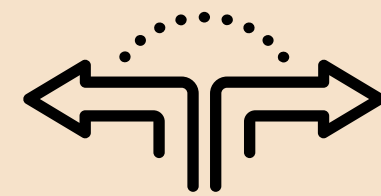

A ballada szerkezete

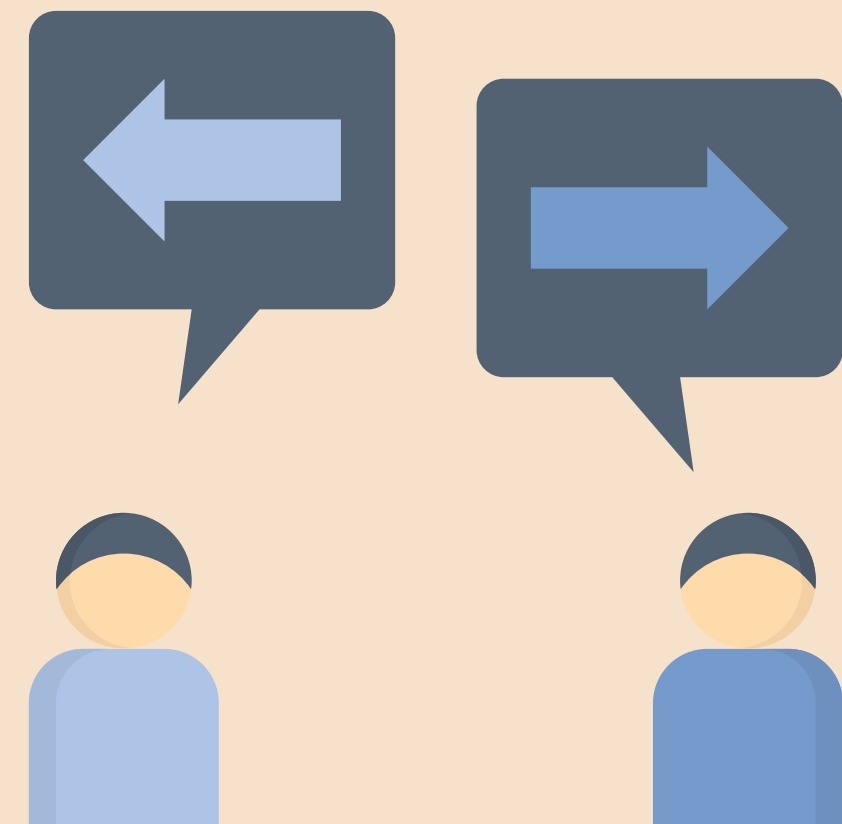
Többszólamúság, párhuzamos szerkesztésmód

2 időbeli szólam

apródok: múlt

követ: jelen

1-2. VERSSZAK: ALAPHELYZET

A két apród gyászolja a

Felhőbe hanyatlott a drégeli rom,
Rá viaszút a nap, ádáz tusa napja;
Szemközt vele nyájas, szép zöld hegy-orom,
Tetején lobogós hadi kopja.

Két ifiu térdel, kezökben a lant,
A kopja tövén, mintha volna feszület.
Zsibongva hadával a völgyben alatt
Ali győzelem-ünnepet ület.

„Mért nem jön a Szondi két dalnoka, mért?
Bülbül-szavu rózsák két mennyei bokra?
Hadd fűzne dalokból gyöngysorba fűzért,
Odaillót egy huri nyakra!”

„Ott zöldel az ormó, fenn zöldel a hant
Zászlós kopiával a gyaur basa sírján:
Ott térdel a gyöngypár, kezében a lant,
És pengeti, pengeti, sírván:”

...S hogy feljöve Márton, az orosz pap,
Kevély üzenettel a bösz Ali küldte:
Add meg kegyelemre, jó Szondi, magad!
Meg nem marad itt anyaszülte.

„Szép úrfiak! immár e puszta halom,
E kopja tövén nincs mér' zengeni többet:
Jertek velem, ottlenn áll nagy vigalom,
Odalenn vár mézizü sörbet. -”

Mondjad neki, Márton, im ezt felelem:
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézusa kezében kész a kegyelem:
Egyenest oda fog folyamodni.

„Serbet, füge, pálma, sok déli gyümölcs,
Mit csak terem a nagy szultán birodalma,
Jó illatu fűszer, és drága kenőcs...
Ali győzelem-ünnepe van ma!”

Hadd zúgjon az álgyu! pogány Ali mond,
És pattog a bomba, és röpked a gránát;
Minden tüzes ördög népet, falat ont:
Töri Drégel sziklai várát.

„Szép úrfiak! a nap nyugvóra hajolt,
Immár földi vállát bíborszínü kaftán,
Szél zendül az erdőn, - ott leskel a hold:
Idekinn hideg éj sziszeg aztán!”

”Felhőbe hanyatlott a drégeli rom,
Rá **visszasüt** a nap, **ádáz tusa napja**;
Szemközt vele nyájas, szép **zöld hegy-orom**,
Tetején lobogós hadi kopja.

Két ifiu térdel, kezökben a lant,
A kopja tövén, mintha volna feszület.
Zsibongva hadával a **völgyben alant**
Ali győzelem-ünnepet űlet.”

Tér: várrom, Szondi sírja – fent
török tábor – lent

Idő: a cselekmény ideje a csata utáni este
2 idősíki: közelmúlt (a csata ideje) és jelen

,Mért nem jön a Szondi két dalnoka, mért?
Bülbül-szavu rózsák két mennyei bokra?
Hadd fűzne dalokból gyöngysorba füzért,
Odaillót egy huri nyakra!

,Ott zöldel az ormó, fenn zöldel a hant
Zászlós kopiával a gyaur basa sírján:
Ott térdel a gyöngypár, kezében a lant,
És pengeti, pengeti, sírván:”

Szerkezet

5-18. strófa

Párhuzamos szólamok:
apródok éneke - török követ
szólama

SZÓLAMOK

**APRÓDOK
SZÓLAMA**

PÁRATLAN VERSSZAKOK

Márton pap követsége

Szondi válasza Alinak

Ali ostromparancsa

Szondi készülődése az
ostromra

Szondi gondoskodása
apródjairól

Szondi hősiessége az
ostrom alatt

Szondi hősi halála,
megdicsőülése

**KÖVET
SZÓLAMA**

PÁROS VERSSZAKOK

a siratás és a vigalom
értékeinek
szembeállítás

jóléttel csábítás

figyelmeztetés a rideg
környezetre

mérges, türelmetlen
közbevágás

hivatkozás Szondi
akarására

együttérzés, színlelés,
fenyegetés

dühös, türelmetlen
gyalázkodás

átokmondás
19. versszak

- Ali megadásra szólítja Szondit
- A hírnök nyájasan hívogatja az apródokat
- Szondi nem adja meg magát, inkább vállalja a halált
- A követ földi javak felajánlásával csábítja az apródokat

...S hogy feljöve Márton, az orosz pap,
Kevély üzenettel a bőszi Ali küldte:
Add meg kegyelemre, jó Szondi, magad!
Meg nem marad itt anyaszülte.

”Szép úrfiak! immár e pusztá halom,
E kopja tövén nincs mér’ zengeni többet:
Jertek velem, ottlenn áll nagy vigalom,
Odalenn vár mézizü sörbet. --”

Mondjad neki, Márton, im ezt felelem:
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézusa kezében kész a kegyelem:
Egyenest oda fog folyamodni.

”Serbet, füge, pálma, sok déli gyümölcs,
Mit csak terem a nagy szultán birodalma.
Jó illatú fűszer, és drága kenőcs...
Ali győzelem-ünnepe van ma!”

- Ali harcra buzdító szózata
- A küldönc szelíd unszolása, majd az első fenyegetés
- Szondi halálra való felkészülése
Minden értéket megsemmisít
- A török követ sietteti a történetet, bekapcsolódik a mesélésbe

Hadd zúgjon az álgyu! pogány Ali mond,
És pattog a bomba, és röpked a gránát;
Minden tüzes ördög népet, falat ont:
Töri Drégel sziklai várát.

”Szép úrfiak! a nap nyugvóra hajolt,
Immár födi vállát bíborszínü kaftán,
Szél zendül az erdőn, - ott leskel a hold:
Idekinn hideg éj sziszeg aztán!”

A vár piacára ezüstöt, aranyt,
Sok nagybecsü marhát máglyába kihordat;
Harcos paripái nyihognak alant:
Szügyeikben tört keze forgat.

”Aztán - no, hisz úgy volt! aztán elesett!
Zászlós kopiával hős Ali temette;
Itt nyugszik a halmon, - rövid az eset -;
Zengjétek Alit ma helyette!”

- Szondi intézkedése a két dalnokról
- A követ folytatja a meggyőzési hadműveletet.
- Szondi alakja hérosszá magasztosul
- A török szolga is kihangsúlyozza Szondi nagyságát, majd hangnemet vált

Két dalnoka is volt, két árva fiú:
Öltözteti cifrán bársonyba puhába:
Nem hagyta cselédit - ezért öli bú -
Vele halni meg, ócska ruhába'!

„S küldött Alihoz... Ali dús, Ali jó;
Lány-arcotok' a nap meg nem süti nála;
Sátrában alusztok, a széltül is ó:
Fiaim, hozzá köt a hála!”

Hogy vítt ezerekkel! hogy vítt egyedül!
Mint bástya, feszült meg romlott torony alján:
Jó kardja előtt a had rendre ledűl,
Kelevéze ragyog vala balján.

„Rusztem maga volt ő!... s hogy harcola még,
Bár álgyúgolyótul megtört ina, térde!
Én láttam e harcot!... Azonban elég:
Ali majd haragunni fog érte.”

- A várkapitány alakja emberfölöttivé növekszik
- A küldönc ingerült, fenyegetőző kijelentése
- Átokformula

Mint hulla a hulla! veszett a pogány,
Kő módra befolyván a hegy menedékét:
Ő áll a halála vérmosta fokán,
Diadallal várta be végét.

„Eh! vége mikor lesz? kifogytok-e már
Dícséretiből az otromba gyaurnak?
Eb a hite kölykei! vesszeje vár
És börtöne kész Ali úrnak.”

Apadjon el a szem, mely célba vevé,
Száradjon el a kar, mely őt lefejezte;
Irgalmad, oh Isten, ne légyen övé,
Ki miatt lőn ily kora veszte!

Ellentét a két szólam között

TÖRÖK KÖVET SZÓLAMA

- mentes minden emberi érzelemtől
- nem tud azonosulni az apródok belső világával
- számára a szeretetből fakadó hűség fogalma ismeretlen
- feladata: az apródok meggyőzése

HATALOMELVŰ KÜLSŐ VILÁG

AZ APRÓDOK SZÓLAMA

- az apródok a hűséget jelképezik
- énekükben megidézik a múltat és Szondi alakját
- nem akarnak tudomást szerezni arról a jelenről, amit a szolga képvisel

SZERETETELVŰ BELSŐ VILÁG

Nyelvhasználat

- PÁRBESZÉDES JELLEG

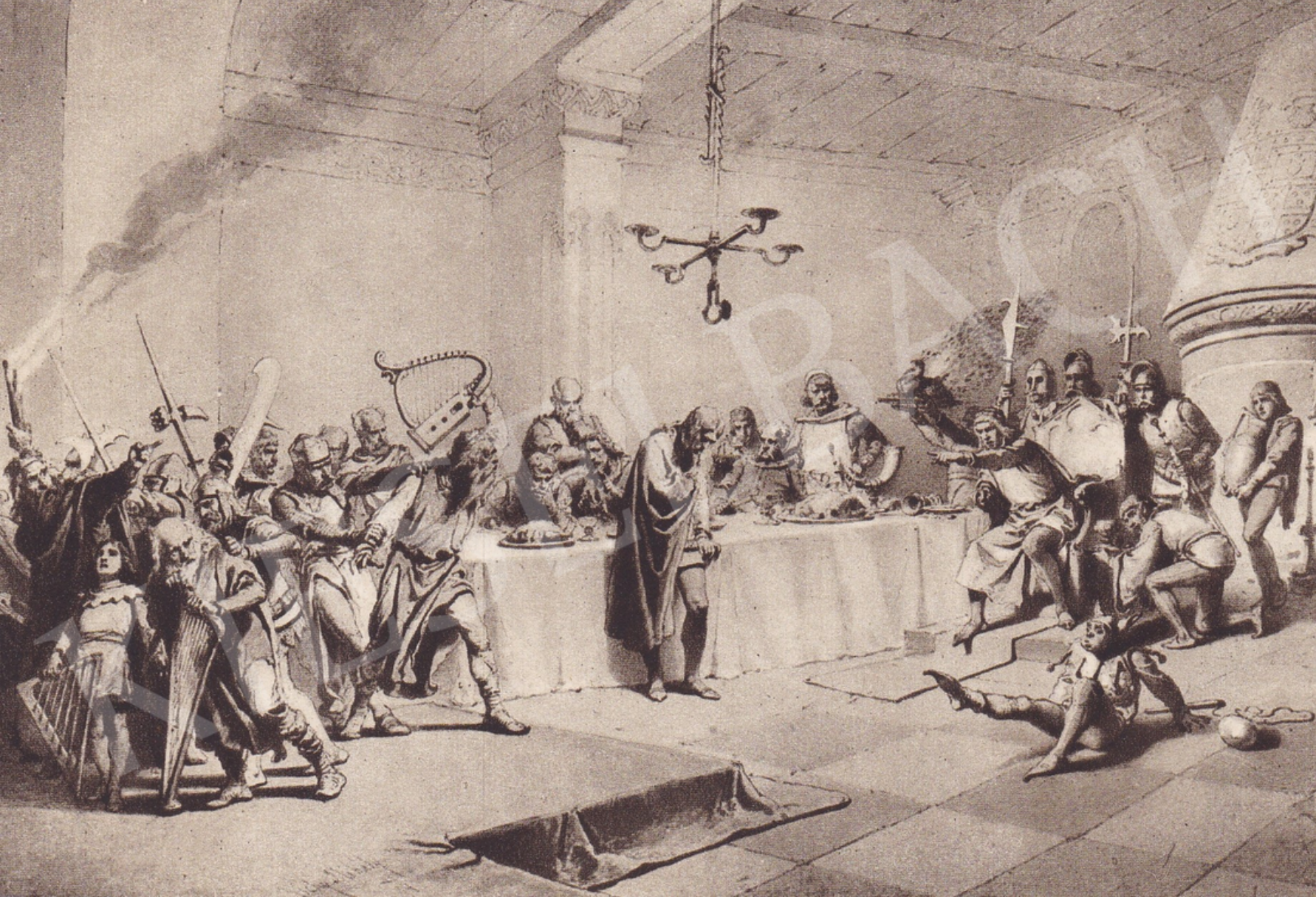
Létrejön a tényleges párbeszéd?

- APRÓDOK SZÓLAMA

- a históriás énekeket is megidéző, régies nyelvhasználat.
- egyszerűség, képek hiánya

- TÖRÖK KÖVET SZÓLAMA

- metaforákban, jelzőkben gazdag
- célja az apródok meggyőzése

”Nem ismerek az egész földgolyón nagyobb művészt Arany Jánosnál, sem az élők, sem a halottak között.”

Kosztolányi Dezső

